

Doğal Afetlerin Göç Üzrindeki Etkileri: Depremler ve Türkiye

Betül Dilara Şeker¹

Öz

Türkiye, dünya genelinde en dinamik deprem bölgelerinden biri olarak kabul edilir. Son yüzyılda 200'den fazla büyük deprem yaşayan ülke, bu felaketlerin neden olduğu can kaybı, maddi zarar ve yerinden edilmelerle sık sık karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Kahramanmaraş depremi gibi yıkıcı olaylar toplumsal, ekonomik ve psikolojik yıkıma yol açarak büyük nüfus hareketlerine yol açmıştır. Afetler ister doğal ister insan kaynaklı olsun artık günümüzde her ikisinin altında insan etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Afetler, insanların yer değiştirmesine neden olan bir faktör olarak karşımıza çıkar. Afetle birlikte güvensiz hale gelen mevcut yaşam alanları, hareketliliği etkilemektedir. Göç, bireylerin güvenliklerini ve sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmek istedikleri temel motivasyonla ilgilidir. Afet sonrası yerinden edilen kişiler, yeni yerleşim yerleri bulma, kaynaklara erişme ve toplumsal uyum gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Afetler, yerinden edilenleri hem kısa hem de uzun vadeli olarak etkileyebilir ve çevresel göç değişikliklere uyum sağlama stratejisi olarak görülebilir. Doğal afetler, özellikle depremler, Türkiye ve dünya genelinde büyük felaketlere neden olmuş ve yerinden edilmelere yol açmıştır. Bu göçler, afetlerin etkilerini hafifletmek ve insanları korumak amacıyla acil tedbirlerin alınmasını gerektirir. Afetler, insanların çevresel, ekonomik, politik ve sosyal bağlarını etkiler, bu nedenle bütüncül bir yaklaşım gereklidir. Çalışmada doğal afetler ve göç olguları güncel yaklaşımlarla incelenecektir. Afet kavramı bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Göç kavramı ise yeni bir model olan göç kültürü ve çatışma modeliyle ele alınmıştır. Doğal afet sonrası yaşanan göç olgusu bu modelle açıklanmıştır. Çalışma, doğal afetlerin göçü nasıl etkileyebileceğini ve bu etkilerin nasıl yönetilebileceğini ele almaktadır. Ayrıca depremler gibi doğal afetler sonrası yaşanan göçlere de toplumların hazırlıklı olması ve etkili planlamaların yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deprem; Doğal afet; Göç; Göç Kültürü ve Çatışma Modeli

ABSTRACT IN ENGLISH

Effects of Natural Disasters on Migration: Earthquakes and Türkiye

Turkey is considered one of the most dynamic earthquake-prone regions worldwide. In the past century, the country has experienced more than 200 significant earthquakes, frequently resulting in loss of life, material damage, and displacement. Particularly devastating events like the Kahramanmaraş earthquake have led to significant societal, economic, and psychological upheaval, often triggering large-scale population movements. Whether natural or human-induced, disasters today are understood to have a human impact underlying both types. Disasters emerge, causing people to relocate as their previously secure living spaces become unsafe. Migration is associated with the fundamental motivation of individuals seeking to enhance their safety and socio-economic conditions. Following a disaster, the displaced face challenges such as finding new settlement areas, accessing resources, and adapting to societal norms. Disasters can affect displaced individuals in both the short and long term and may be viewed as a strategy for adapting to environmental changes. Natural disasters, especially earthquakes, have caused significant disasters in Turkey and globally, resulting in displacement. These migrations necessitate urgent measures to mitigate the effects of disasters and protect people. Disasters impact individuals' environmental, economic, political, and social contexts, thus requiring a holistic approach. This study examines natural disasters and migration phenomena through contemporary approaches. The concept of a disaster is evaluated from a comprehensive perspective, while the concept of migration is addressed

¹ Betül Dilara Şeker, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye. E-mail: dilaraseker@hotmail.com



through the newly proposed Migration Culture and Conflict Model. The migration phenomenon following natural disasters is explained using this model. The study explores how natural disasters can affect migration and how these effects can be managed. Furthermore, it underscores the importance of communities being prepared for post-disaster migrations, such as those occurring after earthquakes, and the necessity of effective planning.

Keywords: Earthquake; Natural disaster; Migration; Conflict Model of Migration

Giriş

Afetler dünyanın var olduğundan beri yaşanan yıkıcı travmatik olaylardır. Afetlerin genel olarak doğal ve insan kaynaklı afetler olarak sınıflandırıldığı ve depremlerinde doğal afetler arasında değerlendirildiği bilinmektedir. Deprem, yerkabuğundaki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamı sarsma olayı olarak tanımlanmaktadır (İşçi, 2008). Deprem belirli bölgelerde sismolojik yönden aktif bulunan coğrafyalarda tekrarlı ve ardışık olarak oluştuğu için depremin nerede meydana gelebileceği tahmin edilebilir ancak zamanını tahmin etmek mümkün değildir.

Türkiye dünyanın en dinamik deprem bölgelerinden olan Alp-Himalaya kıvrım kuşağında Avrasya-Arap-Afrika levhaları kesiştiği ikinci derece deprem bölgesindedir. Türkiye'nin, coğrafi konumu Kuzey Anadolu, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu Fayları üzerinde yer aldığı için Türkiye tarih boyunca büyük ve yıkıcı depremlere sahne olmuştur (Solmaz & Özel, 2012; Ateş, & Karataş, 2023 sf. 144). Anadolu'da 1500'lü yıllardan itibaren farklı zamanlarda 7 ve üstü büyüklüğünde 23 deprem olduğu bilinmektedir (Türkiye'yi Sarsan Büyük Depremler, 2023). 20.yy'da da Türkiye'de yıkıcı depremler (7.0 ve üstü büyüklüğünde) yaşanmıştır (Solmaz & Özel, 2012). Bunlardan bazıları; 1912'de Mürefte (7,3 büyüklüğünde), 1919'da Ayvalık (7.0 büyüklüğünde), 1930'da Hakkâri (7,6 büyüklüğünde), 1939'da Erzincan (7.9 büyüklüğünde), 1942'da Niksar-Erbaa (7.0 büyüklüğünde), 1943'te Tosya-Lâdik (7.2 büyüklüğünde), 1944'te Bolu-Gerede (7.2 büyüklüğünde), 1976'de Çaldıran (7.5 büyüklüğünde), 1999'da Gölçük (7.4 büyüklüğünde), 1999'da Düzce (7.2 büyüklüğünde), 2011 Van (7.2 büyüklüğünde) depremleri sayılabilir. Son 120 yıllık (1900 sonrası) sürece bakıldığında Türkiye'de 200 büyük ve yıkıcı deprem meydana geldiği görülmüştür. Bu da yaklaşık her yıl 1.5'tan fazla büyük ve yıkıcı deprem olduğu anlamına gelmektedir. Bu depremlerde toplam 95 bin can kaybı yaşanmış ve 600 bine yakın binada ağır hasar meydana gelmiştir. Ayrıca depremler psikolojik, sosyolojik ve ekonomik yıkımlara neden olmuş ve çoğu yerleşim alanının yeri değiştirilmiştir (Yolcu, & Bekler, 2020).

Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen 7,7 (Ekinözü) ve 7,6 (Elbistan) büyüklüğündeki Kahramanmaraş Depremleri ise diğer depremlerden daha yıkıcı olmuştur. Bu deprem 11 ilde 50 bin fazla can kaybı ve hasara (Ateş ve Karataş, 2023: 145) neden olmuştur. Depremlerin ardından 6,7 büyüklüğüne kadar varan yüzlerce artçı sarsıntı gerçekleşmiştir. Bu depremler, dünyada büyük ve yıkıcı sonuçları olan deprem sınıfına girmektedir. Bu tür afetler sosyal ve ekonomik yapıyı etkilemesinin yanında afet sonrası ülke içi göç ve zorunlu göçe de neden olmuştur (Kanlı & Başköy, 2018). Depremin etkilediği alanın genişliği ve o bölgedeki nüfus düşünüldüğünde, bunlar deprem bölgesinden yaşanacak göçlerin yoğunluğunu da etkilemiştir (Peker ve Şanlı, 2022). Örneğin Kahramanmaraş depremlerinden bölgede yaşayan 1,8 milyonu göçmen olmak üzere yaklaşık 16 milyon kişi etkilenmiş (Reliefweb, 2023) ve tahminlere göre en az 2,7 milyon kişinin depremler sonrası ikamet yerlerini terk ettiklerini saptanmıştır (Özerim, 2023). Ek olarak, Norveç Mülteciler Konseyi ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişileri Gözlemleme Merkezi (IDMC) tarafından yayınlanan en son küresel rapora göre, ülke içinde



yerinden edilmiş kişilerin yaklaşık %53'ünün doğal afetler nedeniyle yer değiştirdikleri belirlenmiştir (IDMC, 2023:9). Bu veriler ve yaşanan son depremler ışığında değerlendirildiğinde doğal afetler ve göç ilişkisinin önümüzdeki dönemde daha fazla öne çıkacağı düşünülmektedir.

Günümüzde deprem, önlenemeyen bir doğa olayı olarak görülmesine rağmen sonuçlarının ve etkilerinin insan kaynaklı olarak gerçekleştiği konusu vurgulanmaktadır (IOM, 2023). Bu nedenle çalışmada doğal afetler ve göç olguları güncel bakış açısıyla ayrıntılı olarak ele alınıp incelenecektir. Çalışma, deprem ve göç konusunda afet, deprem ve göçle ilgili kavramsal çerçeve ortaya konulacaktır. Ayrıca göç kavramı yeni bir model olan göç kültürü ve çatışma modeli değerlendirilecek ve deprem ve göç konusyla ilgili önerilerde bulunulacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Afet ve göç kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için kavramlar farklı boyutları ile ele alınacak ve kavramlarla ilgili güncel bakış açıları değerlendirilecektir. Her iki kavramında insan yaşamını doğrudan etkilediği bilinmektedir. Ayrıca bu kavramlarla ilgili güncel bakış açılarına sahip olmak bireysel veya toplumsal alınacak önlemler ve düzenlemeleri etkileyeceği, böylece bu tip travmatik olaylara uyumun daha hızlı ve kolaylıkla sağlanabileceği düşünülmektedir.

Afetler ve Güncel Afet Yaklaşımları

Her yıl milyonlarca insan afetlerden etkilenir, can ve mal kayıpları yaşanır ve hayat ciddi şekilde kesintiye uğrayabilir (Stäubli, ve diğ., 2018:18). Afetler, akut başlangıçlı, toplu olarak yaşanan, doğal, teknolojik veya insani nedenlere atfedilen travmatik olaylardır (Das, & Luthfi, 2017:88). Afetlerin yıkıcı doğası, artan sıklığı ve yoğunluğu, afetlere müdahale etmek için afet riskinin farkındalığının önemini her geçen gün arttırmaktadır. Afet kavramı, bir toplumun işleyişinde ciddi aksamalara yol açan ve etkilenen toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yeteneğini aşan bir durumu ifade eder. Üstelik afetler, fiziksel ve sosyal unsurların iç içe geçtiği, insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen çok boyutlu süreçlerdir. Afetler belirli bir düzeye kadar kolektif etkiyi içermesine rağmen öznel olarak deneyimlenir. İnsanların yaşadıkları afetler sadece biyofiziksel ve sosyokültürel bağlamlarla belirlenmez (Bol, & van Niekerk, 2023:191).

Hilhorst (2007)'a göre afetlerle ilgili üç paradigma bulunmaktadır. Bunlardan ilki afetlerle ilgili teknokratik paradigmadır. Bu bakış açısı pozitivist varsayımlara dayanır ve jeofizik tehlikelere odaklanmaktadır. Doğal tehlikeler coğrafi, jeolojik veya meteorolojik olarak sınıflandırılarak ilgili bilimlerden geliştirilen ölçüm ve izleme teknikleriyle öngörülme çalışılmıştır. Bu bakış açısına göre, uygun afet yönetimi ve mühendislik bilimleri afetin önlenmesini veya müdahaleyi sağlayabilir. İkinci paradigma bilimsel çalışmalara uzun süredir hâkim olan tehlike bakış açısıdır. Bu, doğadaki tehditlere veya tehlikeleri vurgulayarak bunları en aza indirmenin veya ortadan kaldırmanın yollarına odaklanır (Das, & Luthfi, 2017:88). Tehlike; can kaybına, yaralanmaya veya diğer sağlık etkilerine, mülkte hasara veya sosyal, ekonomik ve çevresel bozulmaya neden olan bir süreç, olgu veya insan faaliyeti olabilir. Bir diğer ifadeyle tehlike, tam olarak, insanlara veya çevreye zarar verebilecek, maliyet getirebilecek veya bu şekilde algılanabilecek bir olay veya durumu ifade eder. Tehlike kendi içinde doğal (fiziksel), biyolojik, çevresel, sosyal (terörizm) ve teknolojik olarak ayrılabilir. Tehlike ve afet (felaket) kavramları birbirinin yerine kullanırken tehlikelerin afet olmadığına dikkat edilmesi gerekir. Tehlikeler kaçınılmazdır ancak bunların mutlaka bir topluma zarar vermesi, maliyet getirmesi gerekmez. Bir tehlikenin afete neden olup olmaması bireylerin tehlikeye maruz kalmasına, hassasiyetine/

zarar görebilirlik düzeyine ve başa çıkma kapasitesine bağlı olarak belirlenmektedir. Maruz kalma, tehlike olasılığı yüksek bölgelerde yaşayan insanların, yaşadıkları yerlerin altyapılarını, konutlarını, üretim kapasitelerini ve diğer maddi insan varlıklarını etkilemektedir. Ancak bir tehlikeye maruz kalmanın etkisi ve maliyeti, toplumda tehlikeye maruz kalanların zarar görebilirlik düzeyine ve baş etme kapasitesine bağlı olarak değişebilir (Bol, & van Niekerk, 2023:191). Sonuncu paradigma ise afetlere karşı hassasiyeti daha fazla vurgulayan savunmasızlık bakış açısıdır. Bu bakış açısı hasar görebilirlik, bir tehlikeyi afete dönüştüren koşullardan kaynaklanan, potansiyel olarak tehlikeli bir olaydan (doğal, ekonomik, politik vb.) zarar görme yatkınlığı ifade eder. Savunmasızlık bakış açısı, tehlikeleri ortadan kaldırmak yerine, artan kırılganlığa katkıda bulunan fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik faktörleri vurgular (Das, & Luthfi, 2017:88). Savunmasızlık, birey veya toplumun doğal bir tehlikenin etkisini öngörme, onunla başa çıkma, ona direnme ve bu etkiden kurtulma kapasitesi olarak tanımlanabilir. Savunmasızlığın diğer tarafında ise tehlikelere maruz kalan birey veya toplumun direnme, uyum sağlama, dönüşme ve iyileşme yeteneğini ifade eden dayanıklılık yer alır. Dayanıklılık, temel hizmet ve işlevlerin risk yönetimi yoluyla korunmasını, düzenlenmesini sağlar ve tehlikenin etkisinden zamanında etkili bir şekilde korunmayı ifade eder (Bol, & van Niekerk, 2023:191). Bu savunmasızlık paradigması, önceki araştırmaların teknokratik ve tehlike merkezli bakış açılarını eleştirmiş ve felaketin politik-ekonomik doğasını vurgulayarak, bu alanlardaki yetersizlikleri düzeltmeye çalışır. Böylece afetin nedeni doğal güçler yerine, sosyoekonomik koşullara ve kaynaklara erişimin dağılımına bağlanır. Savunmasızlık terimi yaşanan felakette bireyi olayın pasif bir kurbanı olmaktan çıkarır, dinamik bir aktör hale getirir. Bu paradigmada etkileşimler, koşullar, kaynaklar ve bağlamlar vurgulanır. Her ne kadar insan olmak bireyi tehlikelere karşı savunmasız kılsa da daha az ayrıcalıklı grupların afetlerde coğrafi ve sosyoekonomik olarak daha savunmasız hale geldiği de bilinmektedir. Böylece toplum, afetlerin olası sonuçlarını ve tekrar yaşanma olasılığını azaltmak için, dezavantajlı grupların kaynaklara adil bir şekilde ulaşması için gerekli önlemleri almaya çabalar (Bergman, 2019:317). Özetle afetler sıklıkla bir tehlikeye maruz kalma, mevcut savunmasızlık koşulları ve potansiyel olumsuz sonuçları azaltmanın veya önlemlerin kombinasyonunun bir sonucu olarak değerlendirilir. Bu nedenle afet durumunda birey ve toplum düzeyinde süreç ele alınmalı, hızlı bir şekilde nelerin yapılacağına karar verilerek, kayıpların ve hasarın azaltılmasında etkili olacak tepkiler verilmesi öncelikli olarak gerekmektedir (Yong, & Lemyre, 2019).

Afet Sınıflandırılması ve Etkileri

Afetler genel olarak nedenlerine, ani ve yıkıcı olma özelliklerine göre doğal nedenlerden kaynaklanan afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere iki ana kategoride sınıflanır. Doğal afetler; deprem, volkanik patlama, sel gibi doğal güçlerden kaynaklanan ve öngörülemeyen şekilde meydana gelmektedir. İnsan kaynaklı afetler ise savaş çatışma ve terörizm gibi kasıtsız veya kasıtlı insan eylemlerinden kaynaklanır (Omićević, & Bojanić Obad Šćitaroci, 2023:2). Bu tip bir sınıflama ile doğal afet durumunda yıkıcı olaylar insan sorumluluğunun ötesine, insan kaynaklı afetlerde ise yıkıcı olaylar normal yaşamın ötesine yerleştirilir. Ancak günümüzde hem doğal hem de insan kaynaklı afetlerin dünya genelinde sıklıkla görüldüğü ve kırılganlık koşullarının ekonomik, politik ve sosyal güçler tarafından tetiklendiği ortaya konulmuştur. Bu nedenle afet sınıflamasındaki afetlere yol açan faktörlerin ağırlaşarak devam ettiği söylenebilir. Ayrıca afet sınıflamasında geçen doğal afetlerin, doğal afet olmadığı anlayışı artık neredeyse tamamıyla kabul edilmiştir (Nam, ve diğ., 2023). Artık yaşanan tüm afetler farklı düzeylerde insan kaynaklı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle “doğal” afetler de ani yıkıcı olaylardan



olarak görülmek yerine insan yapımı, uzun vadeli süreçler olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Afetlerin doğal tetikleyicileri olabilir, ancak yanlışlıkla “doğal” olarak adlandırılanlar ve “insan kaynaklı/teknolojik” olarak kabul edilenler de dahil olmak üzere, bir afetin ortaya çıkmasına neden olan şey insanların seçtiği, yaptığı, değiştirdiği veya görmezden geldiği şeylerdir. Olay ister deprem ister sel, volkanik patlama, kasırga, orman yangını, kuraklık, nükleer erime, petrol sızıntısı veya diğer kirleticiler olsun, temel belirleyici sosyal olmasıdır. Aslında insanlar tehlike ve afetleri bir süreç içinde ortaya çıkartmaktadır (Hoffma, & Barrios, 2019:3). Birey yaşadığı afeti içinde bulunduğu sosyal, kültürel bağlam ve insan-çevre ilişkisinde çok boyutlu olarak değerlendirir. Ayrıca afetler insan yaşamının çevresel, ekonomik, politik, sosyal veya ideolojik tüm yönlerini etkilemektedir. Bu nedenle farklı afet türlerinde insan ve doğa etkileşiminin bütüncül şekilde anlaşılması alınacak önlemler ve yapılacak düzenlemeler için önemlidir (Older, 2019). Sonuç olarak afet, mevcut sınıflandırmalar dışında, toplumu kısa veya uzun vadeli etkileyen, rutini bozan ve buna uyum sağlamak için plansız eylemlere neden olabilen durumları ifade eder (Omićević, & Bojanić Obad Šćitaroci, 2023:2). İnsanların bu olayların etkisini ne ölçüde hissettikleri hem savunmasızlık düzeylerine hem de çevresel olayın doğasına bağlı olarak değişmektedir (Hantscher, & Hantscher, 2019,40). Deprem veya farklı doğal afetler sonrasında bireylerin risk algıları yeniden şekillenir, stres ve hassasiyetleri artabilir ve bireyler kendilerini çaresiz hissedebilir (Cameron, & Shah, 2015). Örneğin Türkiye’de yaşanan Kahramanmaraş depremi ciddi can kaybına ve hasara yol açmış ve günlük yaşam işlevlerini tümüyle aksatmış böylece birey ve toplum sosyo-ekonomik olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca her yıl dünya çapında da yaklaşık 160 milyon kişinin deprem, kuraklık, heyelan, sel, kasırga ve kasırga gibi afetlerden etkilendiği dış yardıma ihtiyaç duyduğu bilinmektedir (Choi, Shin, & Kim, 2023:3). Bu nedenle doğal afetler çalışmada temel alınarak deprem ve göç ilişkisi göç kültürü ve çatışma güvensizlik modeli çerçevesinde değerlendirilecektir.

Göç Kavramı

Günümüzde birçok kişi güvende hissetmek ve/veya daha iyi sosyal, ekonomik şartlara sahip olmak için yer değiştirmektedir (Hoffman, 2020:287). Göçün temel motivasyonun kişinin kendini güvende hissetme ve daha iyi şartlara sahip olma ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle birey göç kararını genellikle güvendiği ve ona bilgi sağlayan sosyal ağlarına danışarak aldığı için göç, içerdiği tüm belirsizliklere rağmen riskli bir girişim olarak değil, sıradan bir faaliyet olarak görülür. Aslında göç, geleceği değiştirmeye yönelik bir karar verme sürecidir; çevresel değişkenlerin yanı sıra bireyin özelliklerinden ve sosyo-ekonomik faktörlerden de etkilenir (Martin, & diğ., 2014). Bu nedenle doğal afet sonrası bireyler güvenli yerlerde yaşamak için hareketlilik gösterebilirler. Bu durumda zorunlu ve gönüllü göç arasında ayırım yapmak zor olabilir (Hantscher, & Hantscher, 2019:52).

Doğal afetler de önemli göç nedenleri arasında sayılabilir. Afetler yerinden edilme olasılığını iki şekilde arttırmaktadır. Bunlardan ilki afetler çoğu zaman değişen topografya nedeniyle doğrudan yer değiştirme nedeni olarak görülür. İkincisi ise afet sonrası birey çevresel değişikliklere uyum sağlamak, afetin etkilerini hafifletmek için yer değiştirebilir (Wachinger, Renn, Begg, & Kuhlicke, 2013). Bu nedenle doğal afetlerin insan hareketliliği üzerindeki etkisi kanıtlanmıştır. Afetler bireyleri demografik özelliklerine, sosyoekonomik durumlarına göre farklı düzeylerde etkilemektedir. Aslında karşılaşılan tehlikenin hızı ve süresi göçü etkileme gücüne sahiptir. Örneğin hızlı başlayan afetlerde (deprem, kasırga, sel, toprak kayması), yer değiştirme genellikle kısa sürelidir ve çoğu kişi afet alanına geri dönüp yeniden hayatını inşa etme arayışındadır. Yavaş başlayan afetlerde (kuraklık, arazi bozulması, sıcaklık artışları) ise

hem mevsimsel hem de kalıcı gönüllü göçe neden olabilir. Doğal bir afet sonrası toplumun değişen çevre koşullarına uyum sağlama yeteneği, onların gelecekteki tepkilerini etkilemektedir. Doğal afetlerin yerel ekonomiler ve tedarik zincirleri üzerinde ciddi etkileri olabilir. Mevcut alan yazın, doğal afetlerin ücretleri olumsuz etkilediğini ve bölge sakinlerinin afetten etkilenen bölgeyi terk etmeye teşvik ettiğine işaret eder (Fiske, & Marino, 2020:141; Wachinger, Renn, Begg, & Kuhlicke, 2013). Sonuç olarak dünya çapında deprem, sel, kuraklık, tsunami, yangın ve volkanik patlamalar gibi hızlı veya yavaş başlayan afetler genellikle insanların uzun süreler boyunca kitlesel yer değiştirmelerine neden olduğu söylenebilir. Bu nedenle göç aynı zamanda çevresel değişimlere uyum sağlama stratejisi olarak değerlendirilir (Hantscher, & Hantscher, 2019). Afet sonrası, zararları en aza indirmek ve insanları afet etkilerinden korumak için çaba gösterilir (Jeggle, 2020:42). Bir afetten sağ kurtulanlar yer değiştirme ve yeniden yerleşmek zorunda kalabilirler (Oliver-Smith, 2020:198). Örneğin dünya genelinde 2018 yılında afetler 17,2 milyon insanın zorla hareketliliğine neden olmuştur (Wessells, & Kostelny, 2021). Son yirmi yılda, her yıl ortalama 200 milyondan fazla insan afetlerden etkilenmiş, 700 binin üzerinde kişi hayatını kaybetmiş, 1,4 milyondan fazla kişi yaralanmış ve yaklaşık 23 milyon kişi evsiz kalmıştır. Genel olarak 1,5 milyardan fazla insan afetlerden çeşitli şekillerde etkilenmiştir (Coetzee, van Niekerk, & Kruger, 2019:208). Özellikle hızlı başlayan afetler nedeniyle hem yerinden edilen kişiler hem de ilgili yetkililer için güçlükler bulunmaktadır. Örneğin kişilerin afet nedeniyle tahliyesi, yer değiştirmesi ve kalıcı çözümler bulma, yeterli kaynak ve çalışma fırsatlarının olmayışı, yeni yerleşilen bölgelerin sakinleriyle yaşanan yeni çatışmalara neden olabilir.

Göç Türleri

Göç, yapısı, amaçları, süresi, mesafesi, şekli, göç edenlerin ve göç edilen bölgenin özelliklerine bağlı olarak sınıflandırılabilir (Tacoli, Hardoy, & Almansi, 2011: 5). Göç genel olarak gönüllü (isteğe bağlı) veya zorunlu (isteğe bağlı olmayan), kısa süreli veya uzun süreli, kitlesel ve bireysel olarak gerçekleştirilme şekline göre sınıflandırılabilir. Ancak bu sınıflamalar içinde iç ve dış göç sınıflandırması özellikle dikkat çekicidir (Çağlar, 2018). İç göç, aynı ülke sınırları içinde farklı nedenlerle gerçekleştirilen kısa veya uzun süreli hareketliliği ifade eder. Dış göç ise, farklı nedenlerle bir ülkeden başka bir ülkeye geçici veya kalıcı olarak yerleşme amacıyla gerçekleştirilir (Sayın, Usanmaz & Aslangiri 2016). Bu farklı göç türlerinin motivasyonları genellikle farklılık gösterir ve bireyler yeni yerleşimlerine varmadan önce ve sonra çeşitli zorluklar yaşayabilirler (Gatt, & diğ., 2020:2). Aynı zamanda sık kullanılan sınıflamalardan bir diğeri ise göçün gönüllü veya zorunlu olarak da ikiye ayrılmasıdır. Gönüllü göç bireyin isteğine bağlı olarak gerçekleştirilir. Zorunlu göç ise doğal afet, çatışma veya şiddet nedeniyle ülke içinde veya dışına yapılan istemsiz yer değiştirme olarak tanımlanır. Bu göç sürecinde kişiler kendilerinin ve yakınlarının güvenliği, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumak için ülke içinde zorunlu olarak hareketlilik yaşayabilirler (Adams, & Kivlighan III, 2019:177). Aslında zorunlu göç süreci çoğu zaman yeniden yerleşim fırsatlarına ve kaynaklara erişimin belirsiz kaldığı bir dönemdir. Doğal afet mağdurları da zorunlu olarak göç etmektedir bu nedenle yeni yerleşim yerindeki nüfus ve yeni gelenlerin etkileşimi gönüllü göçten farklı sonuçlara neden olabilir (Maynard, Ferdman, & Holmes, 2010:224). Gönüllü göçte muhtemelen bireyler göç etme kararını ekonomik maliyet-fayda değerlendirmesi yaparak daha kontrollü biçimde alırken, zorunlu göç bireylerin kontrolü dışındaki güçlerin sonucu gerçekleşir. Ancak, gönüllü ve zorunlu göç arasındaki ayrımın hiçbir şekilde ikili bir ayrım olmadığını belirtmek önemlidir. Son on yılda incelenen zorunlu göç vakalarında deprem, yanardağ patlaması ve sel gibi doğal



afetlerin göç akışlarını tetiklediği görülmüştür. Bireylerin doğal afetler durumunda algıladıkları tehdit düzeyi bireysel farklılık göstermektedir. Deprem gibi bir doğal afet durumunda zorunlu göç yaşanır, ancak depremden etkilenen bölgelerdeki tüm bireylerin de göç etmediği bilinmektedir, bu nedenle göç açıkça algılanan tehditler karşısında bir seçim olarak değerlendirilebilir. Yine de yer değiştirmek veya değiştirmemek tehditlerin devam etmesini, hatta ölüm riskini beraberinde getirebilir (Becker, & Ferrara, 2019). Örneğin; 1999 Gölcük depremi sonucunda bölgenin toplam nüfusu artmasına rağmen aldığı göç oranının düştüğü, verdiği göç oranının ise bir önceki yıla oranla iki katından fazla arttığı saptanmıştır (Peker, & Şanlı, 2022). Bu deprem sonrası en az 25.000 insan farklı yerlere göç etmiştir (Südaş, 2004). 2011 yılında gerçekleşen Van depreminden sonra da bölgenin aldığı göç bir önceki sene ile aynı oranda olmasına rağmen deprem nedeniyle verilen göç oranının arttığı bilinmektedir. Benzer eğilimler 2020 Elazığ depreminin sonrası bu kentte gözlenmezken, 2020 İzmir depremi sonrası İzmir'den göç eğiliminin arttığı görülür (Peker, & Şanlı, 2022).

Göç Kültürü ve Çatışma Modeli

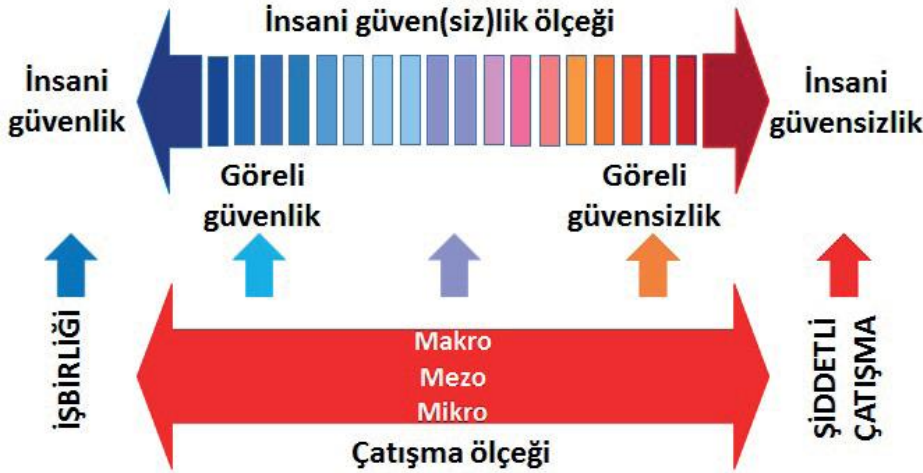
Göç, 19. yüzyıldan itibaren sistemli olarak incelenen bir olgudur. Bireylerin göç deneyimleri benzerlik gösterse de her göç olayı kendine özgü bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, araştırmacılar göç kavramını anlamak ve temel parametrelerini açıklamak için farklı kuramlar geliştirmişlerdir (Kaya ve Yücel, 2022). Ravenstein'in Göç Yasası (1885-1889), İtme-Çekme Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Modernleşme Okulu-Denge Kuramı, Merkez-Çevre (Dünya Sistemleri) Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Asimilasyondan Çok kültürlülük, Etnisite Kuramları, Ekonomik Temelli Göç Kuramları (Neo-Klasik, Yeni Ekonomi ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı) ve Sosyo-kültürel göç kuramları örnek verilebilir (Bostan, 2017). Ancak göç karmaşık bir süreçtir ve çoğu zaman tek bir kuramla açıklanması güçtür (Abadan-Unat, 2002: 4). Göç kavramı günümüzde de farklı araştırmacılar tarafından çalışılmakta ve konuyla ilgili yeni açıklamalar ve kuramlar öne sürülmektedir. Örneğin bunlardan biri Sirkeci ve Cohen tarafından önerilen göç kültürü ve çatışma modelidir. Bu modelde Sirkeci ve Bardakçı (2016), önce modellerin göçün dinamik doğasını yansıtmadığı vurgulamıştır. Göç Kültürü ve Çatışma Modeli, Sirkeci ve Cohen (Sirkeci, & Cohen, 2016; Cohen, & Sirkeci, 2011 ve 2016) tarafından geliştirilmiştir. Göç, kısa ve uzun vadede göç eden ve etmeyen bireyleri etkileyen bir olgudur. Yazarlar, göçün bireyin tercihi olduğunu, ancak bunun kolay ve tamamen özgür olarak yapılan bir tercih olmadığını belirtirler. Göç etme tercihi, bireylerin güvensizlikler, kaynaklar, yetkinlikler ve birçok çevresel etkene bağlı verilen bir karardır. Göç edenler göçü planlar ve olasılıkları düşünürler, ancak sürecin sorunsuz geçmesi her zaman mümkün olmayabilir (Cohen, & Sirkeci, 2011).

Göç nedenleri, birbirine benzer bir yapıya sahip olabilir. İnsanlar çatışmadan kaçmak için, daha iyi iş/eğitim imkanlarına sahip olmak için ve/veya belirli bir tehditten, doğal afetlerden uzaklaşmak için göç edebilirler (Oliver, & O'Reilly, 2010). Modele göre göç güvensizlik algısına dayanan dinamik bir süreçtir ve farklı düzeylerde (makro, mezo ve mikro düzey) yaşanan/algılanan çatışmaları dikkate alan kuramsal bir çerçevedir (Sirkeci, Utku, & Yüceşahin, 2019). Bu model, insanların güvensizlik algılarının göç etme eğilimini şekillendirdiğini vurgular. Model, göç etme kararının temel belirleyicilerinin çatışma ve güvensizlik algısı olduğunu yani kalma veya başka bir yere gitme kararındaki etkisini ortaya koyar (Sirkeci, 2009). Sonuç olarak insanların güvensizlik algıları ile göç etme kararları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Göçün gerçekleşebilmesi için, göç etmek isteyen bireyin göç etme bilgisine, sosyal ağlara ve finansal kaynaklara erişimi olması gerekmektedir. Göç bilgisi

genellikle daha önce göç deneyimi yaşamış tanıklardan elde edilir. Ayrıca, göç etme maddi kaynaklarla da bağlantılı değerlendirilir.

Çatışma düzeyi ile insani güvensizlik arasındaki ilişki Şekil 1'de gösterilmektedir. Çatışma boyutunda bir uçta çatışmasızlık bulunurken diğer uçta çatışma yer alır. Güven durumunda ise bir uçta insani güvenlik diğer uçta ise insani güvensizlik yer almaktadır. Birey bu iki uç arasında, çatışma derecesine bağlı olarak farklı tepkiler verebilir. Bu tepkiler, bireylerin kendilerini güvenli veya güvensiz hissetme düzeylerine bağlı olarak değişebilir. Modelde göçün temel motivasyonu, güvensiz bir ortamdan kaçma arzusuna dayanır (Cohen, & Sirkeci, 2011; Sirkeci, 2007). Göç, sadece bir yerden başka bir yere hareket etmekle sınırlı olmayan bir hareketlilik sürecidir. Birey yeni yerleştiği yerde güvensizlik algırsa, geri dönüş göçü veya başka bir yere göç gerçekleştirebilir (Sirkeci, 2009; Cohen, & Sirkeci, 2011; Sirkeci, Cohen, & Yazgan, 2012).

Şekil 1. Göç kültürü ve çatışma modelinde çatışma ve insan güven(siz)liği unsurları bulunmaktadır (Sirkeci, 2009).



Özetle model, çatışmanın bireyde güvensizlik algısına neden olduğunu ve böylece göç sürecini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle modelin doğal afetler sonrası yaşanacak göç sürecini ve dinamiklerini açıklamada yeni bir yaklaşım getireceği düşünülmektedir. Yaşanan doğal afetler de bireyin yaşadığı yerde farklı çatışmalar yaşamasına ve kendini, ailesini güvensiz hissetmesine neden olabilir. Böylece birey kendini güvende hissedeceği yerlere doğru hareket edebilir. Örneğin, 1999 Gölcük, 2011 Van, 2020 İzmir veya 2023 Kahramanmaraş depremlerinde olduğu gibi kişilerin kendilerini güvende hissetmek için göç ettikleri gözlenmektedir. Modelde açıklandığı gibi bu göç eden bireylerin bazıları gittikleri yerlerde çatışma ve güvensizlik yaşayarak geri dönebilirler. Bu süreç İran'daki Mencil depreminden (1999) sonra, yeri değiştirilen 194 hane üzerinde yapılan bir araştırmada gözlenmiştir. Bu ailelerin, felaketten iki yıl sonra, yetersiz istihdam ve kötüleşen gelir gibi yüksek düzeyde sosyoekonomik zorluklar nedeniyle geri döndükleri gözlenmiştir (Sezgin, & Punamäki, 2016). Yine bir başka doğal afet olan Katrina kasırgası (2005) genel olarak Louisiana eyaleti nüfusunun %41'ini etkilemiştir ve sonrasında insanlar yer değiştirmişlerdir. Ayrıca bireyler yaşadıkları güvensizlik nedeniyle yeni yerleşim yerlerinden dönmeyebilir (Graif, 2016). Doğal afetler sonrası yaşanan güvensizlik algısının göçün tüm aşamalarını duruma bağlı olarak farklı



düzeylede etkilediği varsayılır. Bu algı yeniden yer değiştirmeye, geri dönmeye veya başka bir yerde yeniden yerleşmeye sebep olabilmektedir.

Modelde göç nedeni her ne olursa olsun, insanın güvenlik arayışıyla ve yaşanan farklı düzeylerde çatışmalarla ilişkilendirilmiştir. Zorunlu göç kararı bireylerin kişisel güvenliklerine yönelik algılanan tehditlere dayanır. Algılanan tehdit kabul edilebilir seviyenin üzerine çıktığında insanlar göç edecektir. Ülke içinde doğal afetlerin neden olduğu göç sonrasında bireyler kültürleşme süreci yaşayabilirler. Deprem gibi travmatik bir afet sonrası gerçekleştirilen zorunlu göç sürecinde bireyler hem kültürel kimliklerini ve özelliklerini korumaya hem de diğer gruplarla (çoğunlukla ev sahibi “çoğunluk”) ilişkiler kurmaya çabalararak farklı kültürleşme stratejileri tercih edebilirler. Bireyler yeni yerleştikleri yerde kendi kültürel kimliklerini korumaya çalıştıklarında ve diğer topluluklarla ilişki kurmadıklarında bu durum ayrılma; bireyler ne kendi kültürel topluluklarıyla ne de diğer çoğunluk topluluklarıyla bağlarının olmadığı durumlarda marjinalleşme; bireylerin kendilerine özgü kültürel kimliklerini terk edip ev sahibi topluluklarla özdeşleşmeye odaklandıkları durumlarda asimilasyon; bireyler hem kendi kültürel kimliklerini korudukları hem de ev sahibi topluluklarla etkili bir şekilde ilişki kurduklarında bütünleşme stratejileri ortaya çıkmaktadır (Dona, & Berry, 1999). Yaşanan doğal afetler zaten bireyler için travmatik deneyimlerdir ve etkileri uzun süre devam edebilir. Bunun yanında afet sonrası yaşanan hareketlilik iç göç bile olsa kişinin alıştığı kültürel sosyal ortamdan farklıdır ve bireyin yaşadığı travmayı ağırlaştıracağı düşünülmektedir. Bu nedenle travmatik bir deneyim sonrası göç eden bireylerin yaşamını normalleştirmeye yönelik yapılacak düzenlemeler ve verilecek desteklerin genel olarak birey ve toplumun yaşam kalitesini iyileştireceği söylenebilir.

Türkiye’de Deprem Sonrası Göçler

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca yıkıcı depremler yaşamıştır. Depremler can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Bireyleri psikolojik, sosyal, ekonomik olarak da etkilemekte ve güvensizlik düzeylerini arttırdığı düşünülmektedir. Böylece bireyler deprem sonrası güvenli yer arayışı için farklı yerlere zorunlu olarak göç edebilir. Türkiye’de yaşanan depremler sonrası içgöç beklenen bir durumdur (Kanlı, & Başköy, 2018; Güreşçi, 2023). Bu göçler il içi, il dışı veya ülke dışına doğru da gerçekleşebilmektedir (Fırat, 2022: 57). Bu göçlerin kısa veya uzun süreli olduğu görülmektedir. Yaşanan göç sonrasında gidilen yerlerde kültürleşme süreci ve farklı sorunlar yaşanabilmektedir. Son yıllarda Türkiye’de yaşanan depremler ve göç arasındaki ilişkiyi ortaya koymanın depremi yaşayan göç eden bireyler ve yerleşiklerle ilgili düzenlemeler için önemli olduğu düşünülmektedir. Örneğin, 1999 Gölcük Depremi sonrasında bölgenin verdiği göç oranının bir önceki yıla göre iki katından fazla arttığı; en az 25.000 insanın farklı yerlere göç ettiği gözlenmiştir (Peker, & Şanlı, 2022; Südaş, 2004). 2011 yılında yaşanan Van merkezli depremlerden sonra ise yaklaşık 250.000 bin kişinin geçici olarak şehirden ayrıldığı bilinmektedir. Benzer şekilde 2020 Elâzığ depremi sonrasında da yaklaşık üç bin kişinin göç ettiği görülmektedir (Peker, & Şanlı, 2022). Kahramanmaraş depremleri ise bölgede yaşayan 13,4 milyon insanı etkilemiştir (IOM, 2023). Bu depremde hasarın ve kayıpların yüksek olması, mevsim koşulları ve şiddetli artçı depremlerin devam etmesi nedeniyle sonrası yaklaşık 3.3 ile beş milyon kişinin deprem bölgesi dışına, 800 bin kişinin ise köylere, kendilerini güvende hissedecekleri yerlere doğru geçici veya kalıcı olarak göç ettiği gözlenmiştir (IOM, 2023: 2; Güreşçi, 2023; Sağiroğlu, Ünsal, & Özenci, 2023: 3). Sonrasında bölgeden ayrılan nüfusun %10’u kadarının tekrar bölgeye döndükleri tahmin edilmektedir. Oysa 2021 yılında tüm Türkiye genelinde 2,7 milyon insanın iç göç ettiği göz

önüne alındığında insan hareketliliğinin büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır (Sağiroğlu, Ünsal, & Özenci, 2023: 2). Ayrıca bölgede yoğun olarak bulunan Suriyeli nüfusun da deprem sonrası göç ettiği gözlenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeğini unutulmadan yaşanan depremler sonrasında zorunlu göç gerçeği de kabul edilerek gerekli düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Deprem sonrası yaşanan göç süreci demografik yapıda değişime neden olmaktadır. Bu durumda hem gidilen yerlerde hem de afet bölgesinde psikolojik, sosyal, ekonomik ciddi sorunlar yaratmaması için etkili ve verimli planlama ve organizasyonlarla takip edilmesi de gerekmektedir. Bir başka anlatımla deprem gibi bir doğal afet sonrası travmatik bir zorunlu göç yaşayan kişiler yeni gittikleri yerde kültürleşme sürecinde desteklenmesi bireysel ve toplumsal olarak sosyal adaleti sağlayacağı ve yaşam kalitesini yükselteceği düşünülmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin doğal afetlere sıklıkla maruz kalan bir ülke olduğu gerçeğini vurgulamakta ve özellikle Kahramanmaraş Depremleri gibi son derece yıkıcı olayların insanlar ve toplumların hareketliliği üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Türkiye, Alp-Himalaya kıvrım kuşağında bulunduğu için tarih boyunca birçok büyük ve yıkıcı depreme tanıklık etmiş, deprem riski yüksek bir ülkedir. Yakın zamanda yaşanan Kahramanmaraş depremleri gibi son derece yıkıcı olaylar, sadece can kaybına ve fiziksel hasara yol açmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal yapıları ve ekonomiyi de ciddi şekilde etkilemiş ve insan hareketliliğini arttırdığı gözlenmiştir. Aslında doğal afetler, toplumun savunmasızlık düzeyine ve kaynaklara erişimine bağlı olarak farklı etkilere yol açabilir. Bu etkileri anlamak toplumların bu tür olaylara nasıl hazırlıklı olabileceği, kayıp ve hasarları nasıl azaltabileceği konularında kritik önem taşır. Böylece doğal afet sonrası insanların yaşam kalitesini koruma ve sürdürme üzerinde de etkili olacağı düşünülmektedir (Bergman, 2019:358).

Çalışmada afet konusunda güncel bakış açıları ortaya konularak aslında kavramda günün koşullarına göre değişimlerin olduğuna dikkat çekilmektedir. Açıklanan bu yeni bir bakış açısında doğal afetler olarak tanımlanan olayların hızlı veya yavaş başlangıçlı doğa olayları olduğu bunların afete dönüşmesinde insan faktörüne ve sorumluluğuna dikkat çekilmesi ciddi bir değişim ve ilerleme olarak değerlendirilebilir. Örneğin, deprem de doğa kaynaklı bir olaydır. Ancak depremin bir afete dönüşüp dönüşmemesinde insan en önemli belirleyicidir. Japonya ve Türkiye'de aynı büyüklükte yıkıcı bir deprem meydana geldiğinde her iki yerde oluşturacağı kayıp ve hasar farklı olacaktır. Japonya'da bu bir doğa olayı olarak kabul edilirken, Türkiye'de ise kayıplar ve etkileri nedeniyle bir afet haline dönüşebilmektedir (Kanlı, & Başköy, 2018) Aslında bu bakış açısının genel olarak doğal afetlerle ilgili risk algısını, afete hazırlık, uyum ve müdahale davranış ve politikalarını da etkileyeceği düşünülmektedir.

Göç, bireylerin güvende hissetme ve daha iyi sosyal, ekonomik şartlara sahip olma ihtiyacı gibi temel motivasyonlara dayalı gerçekleşir. Göç kararını bireylerin güvendikleri sosyal ağlarına danışarak aldıkları için göç, riskli bir girişim olarak değil, sıradan bir faaliyet olarak görülür. Tarihsel olarak doğal afetler, göçün önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilir ve gelecekte de önemli bir göç faktörü olamaya devam edeceği düşünülmektedir. Örneğin Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2023) verilerine göre, bu yüzyılın ortasına kadar yaklaşık 200 milyon insanın göç edeceği öngörülmektedir. İnsanlar afetin etkilerini hafifletmek veya çevresel değişikliklere uyum sağlamak için yer değiştirebilirler. Bu nedenle doğal afetlerin hareketliliği, yerinden edilme olasılığını arttırdığı söylenebilir. Doğal afetler, hızlı başlayanlar (deprem, kasırga, sel) ve



yavaş başlayanlar (kuraklık, arazi bozulması) olarak iki kategoriye ayrılabilir. Hızlı başlayan afetler genellikle kısa süreli genellikle zorunlu yer değiştirmeye yol açarken, yavaş başlayanların ise uzun süreli göçe neden olabilir. Ancak hızlı- ani başlayan doğal afetlerin de uzun süreli göçe de neden olabilmektedir. Ayrıca doğal afetler ister hızlı ister yavaş başlangıçlı olsun, etkilerini anlamak için, güç ve iktidar ilişkileri, sosyal tabakalaşma, yoksulluk, kaynaklara ve sosyal ağlara erişim gibi değişkenlerin de dikkate alınması gerekmektedir (Nam, & diğ., 2023). Göçle ilgili bir diğer sınıflama ise göçün gönüllü veya zorunlu olarak yapılmasına dayanır. Gönüllü göç, bireyin isteğine bağlı olarak gerçekleştirilirken, zorunlu göç doğal afetler gibi dışsal etkenler nedeniyle gerçekleşebilir. Zorunlu göç, genellikle bireylerin kontrolünün dışındaki güçlerin sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak, bu ayrım bazen belirsiz olabilir, çünkü doğal afetler gibi tehditler insanların göç etme kararlarını etkileyebilir. Örneğin, Kahramanmaraş depremi sonrası yaşanan göçler hem geçici hem de kalıcı olarak sınıflandırılabilir. Geçici ve deprem sürecinde meydana gelen göçler, bir tür kaçış ve tahliye olarak bilinir. Ek olarak, bu göçlerin hem zorunlu hem de planlı veya plansız olarak gerçekleşme olasılığı yüksektir (Güreşçi, 2023). Deprem sonrasında yaşanan göçün olası bazı olumsuz sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir; depremin yaşandığı bölgelerde nüfusun azalması sosyal ve ekonomik yapıyı olumsuz etkileyebilir. Bu durum aslında sadece deprem bölgesinde yaşayanları değil aslında bütün vatandaşları kamusal harcamalar bağlamında kısa orta ve uzun vadede etkilemektedir. Göç sonrası yeni yerleşilen bölgelerde artan nüfus yoğunluğuna bağlı alt yapı ve üst yapı sorunları ortaya çıkabilir. Göçün süresine göre sorunların ağırlaşaacağı düşünülmektedir. Deprem sonrası göç ister kısa ister uzun süreli olsun bu süreçte yeni yerleşilen yerde bireylerin barınma, sağlık, eğitim, güvenlik ve istihdam konularında desteklenmesi önemlidir. Ayrıca bu sürece katılan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler veya mülteciler gibi dezavantajlı gruplarında ihtiyaçlarının da karşılanmasının hayati olduğu düşünülmektedir. Deprem ve göç aslında ikisi de travmatik olaylardır. Bu nedenle sosyopsikolojik ve ekonomik kayıplara neden olan deprem sonrası göçün yarattığı travmaların ve etkisinin görece uzun sürmesi de beklenmektedir.

Göç sonrasında bireylerin ülke içinde veya dışında yeni yerleştikleri yerlerde kültürleşme süreci hem yeni gelenleri hem de yerleşik halkı etkilemektedir. Bu nedenle konunun mikro düzeyde değil makro düzeyde değerlendirilmesi temel bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni yerleşilen yerde tarafların etkileşimi ve uyumunun toplumsal barış ve adaletin sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğal afetler ve göç arasındaki ilişki farklı göç kuramları tarafından değerlendirilmiştir. Ancak bu ilişkinin yeni bir kuram olan göç kültürü ve çatışma güvensizlik modeli çerçevesinde incelenmediği görülmüştür. Göç kültürü ve çatışma modeli, göçün çatışmalar ve güvensizlik algısı tarafından nasıl etkilendiğini açıklamak için önemli bir teorik çerçeve sunar. Bu model, göçün sadece fiziksel bir yer değiştirme eylemi olmadığını, aynı zamanda güvenlik ve çatışma dinamiklerini içerdiğini vurgular. Bu nedenle doğal afetler ve göç arasındaki ilişkinin dinamiklerini açıklamada katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca model, bireyin yaşadığı yerdeki çatışma ve güvensizlik algısına göre göç tercihinin şekillendiğini açıklamaktadır. Son yaşanan göçlerde, deprem nedeniyle kişinin yaşadığı yerdeki çatışma ve güvensizliğini arttıran bir durum kendiliğinden oluşmuştur. Bu bağlamda, afetlerin göçü nasıl etkilediği ve bireylerin yaşadığı güvensizlik algısının göç kararını ve sürecini nasıl şekillendirildiği gibi konularının doğal ortamında görgül olarak araştırılması hem akademik alanda hem de uygulama alanında oluşturulacak politikalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca bu çalışma, Türkiye'nin ve diğer benzer bölgelerin afetlerle başa çıkma stratejilerini geliştirmek ve toplumsal dayanıklılığı artırmaya yardımcı olabilecek kavramları ele aldığı için önemlidir. Afetlerin etkilerini en aza indirmek için yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde daha etkili politika ve önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, afetlerin insan yaşamı ve toplum üzerindeki karmaşık etkilerini anlama çabasının bir parçasıdır ve gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Afetlerin etkilerini azaltmak ve toplumların daha dayanıklı hale gelmesine katkıda bulunmak için çok disiplinli bir yaklaşımla konunun değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adams, M. C., & Kivlighan III, D. M. (2019). When home is gone: An application of the multicultural orientation framework to enhance clinical practice with refugees of forced migration. *Professional Psychology: Research and Practice*, 50(3), 176-183.
- Ateş, T. ve Karataş, L. (2023). 6 Şubat 2023 depreminden sonra hasar tespit çalışmalarında izlenen sorunlar ve çözüm önerileri. M. Öztürk ve M. Kırca, (Ed.). *Kabramanmaraş merkezli depremler sonrası için akademik öneriler* içinde (143-152). Gaziantep: Özgür Yayın-Dağıtım.
- Becker, S. O., & Ferrara, A. (2019). Consequences of forced migration: A survey of recent findings. *Labour Economics*, 59(C), 1-16.
- Bergman, A. (2019). The future matter matters: Disasters as a (potential) vehicle for social change-It is about time. S. M., Hoffma, & R. E. Barrios, (Eds.). *Disaster upon disaster: Exploring the gap between knowledge, policy and practice* (Vol. 2) içinde (356-377). New York: Berghahn Books.
- Bol, G. K., & van Niekerk, D. (2023). Climate Change and the Rising Disaster Risk in Africa. S. D'Amico ve F. De Pascale (Ed.). *Geohazards and disaster risk reduction: Multidisciplinary and integrated approaches* içinde (181-210). Cham: Springer International Publishing.
- Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *Coğrafya Dergisi*, (35), 1-16.
- Cameron, L., & Shah, M. (2015). Risk-taking behavior in the wake of natural disasters. *Journal of Human Resources*, 50(2), 484-515.
- Choi, D., Shin, H., & Kim, K. (2023). CEO's childhood experience of natural disaster and CSR activities. *Journal of Business Ethics*, 1-26.
- Coetzee, C., van Niekerk, D., & Kruger, L. (2019). Building disaster resilience on the edge of chaos: A systems critique on mechanistic global disaster reduction policies, frameworks and models. J. Kendra, S. G. Knowles ve T. Wachtendorf (Ed.). *Disaster research and the second environmental crisis: Assessing the challenges ahead*, içinde (205-221). Cham, Switzerland: Springer Nature.
- Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2011). *Cultures of migration: The Global Nature of Contemporary Mobility*: USA: University of Texas Press.
- Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2016). Migration and insecurity: Rethinking mobility in the neoliberal age. İçinde *After The crisis, anthropological thought, neoliberalism and the aftermath*. London: Routledge, 96-113.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Das, A., & Luthfi, A. (2017). Disaster risk reduction in post-decentralisation Indonesia: Institutional arrangements and changes. F. Thomalla (Ed.). *Disaster risk reduction in Indonesia: Progress, challenges, and issues* içinde (85-125). Switzerland: Springer Nature.
- Doná, G., & Berry, J. W. (1999). Refugee acculturation and re-acculturation. *Refugees: Perspectives on the Experience of Forced Migration*, 68(4), 211-222.
- Fiske, S. J., & Marino, E. (2020). Slow-Onset Disaster: Climate Change and the Gaps between Knowledge. *Policy and Practice*, S. M., Hoffma, ve R. E. Barrios, (Eds.). *Disaster upon disaster. exploring the gap between knowledge, policy, and practice*, içinde (139-171). New York: Berghahn Books.



- Fırat, M. (2022). Geçmişten günümüze çingene göçleri: Sosyo-tarihsel bir bakış. *İçtimaiyat*, (Göç ve Mültecilik Özel Sayısı),6, 36-52.
- Gatt, J. M., Alexander, R., Emond, A., Foster, K., Hadfield, K., Mason-Jones, A., ... ve Wu, Q. (2020). Trauma, resilience, and mental health in migrant and non-migrant youth: An international cross-sectional study across six countries. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 1-15.
- Graif, C. (2016). (Un) natural disaster: vulnerability, long-distance displacement, and the extended geography of neighborhood distress and attainment after Katrina. *Population and Environment*, 37, 288-318.
- Güreşçi, E. (2023). Kahramanmaraş Depremi Sonrası Yeni Bir Tartışma Konusu Olarak Deprem Göçü. Öztürk, M. ve Kırcı, M (Ed.). İçinde *Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler*, 47-61. Özgür Yayınları, Gaziantep.
- Hantscher, S., & Hantscher, S. (2019). Introduction: Disaster displacement. *The UNHCR and Disaster Displacement in the 21st Century: An Organizational Analysis*, 1-32.
- Hilhorst, D. (2007). Complexity and diversity: unlocking social domains of disaster response. In G. Bankoff, G. Frerks, ve D. Hilhorst (Eds.), *Mapping vulnerability* içinde (52–66). London; Sterling, VA: Earthscan.
- Hilhorst, D. (2022). Humanitarianism: Navigating between resilience and vulnerability. G. Bankoff ve D. Hilhorst, (Eds.). *Why vulnerability still matters*, içinde (107-124). New York: Routledge.
- Hoffman, S. (2020). The scope and importance of anthropology and its core concept of culture in closing the disaster knowledge to policy and practice gap. S. M. Hoffma, ve R. E. Barrios, (Eds.). *Disaster upon disaster: Exploring the gap between knowledge, policy and practice*, içinde (269-291). New York: Berghahn Books.
- Hoffma, S. M., & Barrios, R. E. (Eds.). (2019). Introduction: Defining disaster upon disaster why risk prevention and disaster response so often fail, *Disaster upon disaster: Exploring the gap between knowledge, policy and practice* (Vol. 2). (1-17). New York: Berghahn Books.
- IDMC (2023). 2023 Global Report on Internal Displacement. <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023/> (Erişim tarihi: 01.05.2023)
- IOM, (2023). https://publications.iom.int/se_change_and_migration_in_vulnerable_countries.pdf.
- İşçi, C. (2008). Deprem nedir ve nasıl korunuruz?. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959-983.
- Jeggle, T. (2020). Advocacy and accomplishment: contrasting challenges to successful disaster risk management. S. M. Hoffman and R. E. Barrios (Eds), *Disaster upon disaster: Exploring the gaps between knowledge, policy, and practice* içinde (41-69). New York: Berghahn Books.
- Kanlı, İ. B., & Başköy, D. (2018). Küreselleşme ve çevre sorunları bağlamında göç: iklim mültecileri. *Research Journal of Politics, Economics & Management/Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 39-58.
- Kaya, Ç. M., ve Yücel, B. (2022). Karmaşık bir sosyo-ekolojik afet olarak göç ve göç araştırmalarında CBS. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(2), 380-394.
- Martin, M., Billah, M., Siddiqui, T., Abrar, C., Black, R., & Kniveton, D. (2014). Climate-related migration in rural Bangladesh: a behavioural model. *Population and Environment*, 36, 85-110.
- Maynard, D. C., Ferdman, B. M., & Holmes, T. R. (2010). Mobility and inclusion. S. C. Carr, (Eds.). *The psychology of global mobility* içinde (211-233). New York: Springer.
- Nam, B. H., Choi, S., Copeland, T., & Kim, Y. J. (2023). Social vulnerability and geohazards: review and implications. S. D'Amico ve F. De Pascale, (Ed.). *Geohazards and disaster risk reduction: Multidisciplinary and integrated approaches*, içinde (3-37). Cham: Springer International Publishing.
- Older, M. (2019). Disaster response as secondary hazard. *Disaster Research and the Second Environmental Crisis: Assessing the Challenges Ahead*, (277-293). Cham, Switzerland: Springer Nature.
- Oliver, C. ve O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian analysis of class and migration: Habitus and the individualizing process. *Sociology*, 44(1), 49-66.

- Oliver-Smith, A. (2020). Resettlement for disaster risk reduction: Global knowledge, local application. S. M., Hoffma ve R. E. Barrios, (Ed.). *Disaster upon disaster: Exploring the gap between knowledge, policy, and practice*, içinde (198-217). New York: Berghahn Books.
- Omićević, N., & Bojanić Obad Šćitaroci, B. (2023). The urban rehabilitation of post-disaster scapes. Singapore: *Springer Nature*.
- Özerim, M. G. (2023). Editör'den: Doğal afetler, göçler ve sosyal dinamikler. *Göç Dergisi*, 10(1), 1-2.
- Peker, A E., & Şanlı, İ. (2022). Deprem ve göç ilişkisi: 24 Ocak 2020 Elazığ deprem örneği. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 125-154.
- Reliefweb (2023). <https://reliefweb.int/report/turkiye/iom-2023-earthquakes-displacement-overview-turkiye-march-2023> (Erişim tarihi: 19.05.2023)
- Sağıroğlu, A. Z., Ünsal, R., & Özenci, F. (2023). Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri: Durum Değerlendirme Raporu. AYBÜ-GPM Rapor Serisi – 15. Ankara.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Sezgin, U., & Punamäki, R. L. (2016). Women's disaster-related mental health: The decision to leave or to stay after an earthquake. *Traumatology*, 22(1), 40-47.
- Sirkeci, İ. (2007). Human insecurity and streams of conflict for a re-conceptualization of international migration. *Population Review*, 46 (2): 32-50.
- Sirkeci, İ. (2009). Transnational mobility and conflict. *Migration Letters* 6 (1): 3–14.
- Sirkeci, İ., Cohen, J. H. ve Yazgan, P. (2012). Turkish culture of migration: Flows between Turkey and Germany, Socio-economic development and conflict. *Migration Letters*, 9 (1): 33-46.
- Sirkeci, İ. ve Bardakçı, S. (2016). Suriye'den gelenler misafir değil bir göç kültürünün öncüleri. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 531-544.
- Sirkeci, İ. ve Cohen, J. H. (2016). Cultures of migration and conflict in contemporary human mobility in Turkey. *European Review*, 24 (3): 381-396.
- Sirkeci, İ., Utku, D. ve Yüceşahin, M. M. (2019). Göç çatışma modelinin katılım, kalkınma ve kitle açıkları üzerinden bir değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (59), 157-184.
- Solmaz, G. ve Özel, A. (2012). Türkiye'de deprem tekrarlanma zamanının tahmini ve neotektonik bölgelere göre depremselliğin markov zinciri ile incelenmesi. *Cankaya University Journal of Science and Engineering*, 9 (2), 2, 125-138.
- Stäubli, A., Nussbaumer, S. U., Allen, S. K., Huggel, C., Arguello, M., Costa, F., ... & Zimmermann, M. (2018). Analysis of weather-and climate-related disasters in mountain regions using different disaster databases. S. Mal, R. B. Singh ve C.Huggel, (Ed.). *Climate change, extreme Events and disaster risk reduction: towards sustainable development goals* içinde (17-41). Switzerland: Springer. Nature.
- Südaş, İ. (2004). 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkileri: Gölcük (Kocaeli) örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 13, 73-91.
- Tacoli, C., Hardoy, J., & Almansi, F. (2011). *Not only climate change: mobility, vulnerability and socio-economic transformations in environmentally fragile areas in Bolivia, Senegal and Tanzania* (No. 28). IIED.
- Türkiye'yi sarsan büyük depremler. (2023, February 6). CNN TÜRK. <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyeyi-sarsan-buyuk-depremler?page=3>
- Wachinger, G., Renn, O., Begg, C., & Kuhlicke, C. (2013). The risk perception paradox—implications for governance and communication of natural hazards. *Risk Analysis*, 33(6), 1049-1065.
- Wessells, M., & Kostelny, K. (2021). Do no harm issues in psychosocial support: Post-tsunami practitioner learning in Sri Lanka. *Asian American Journal of Psychology*, 12(3), 225-233.
- Yolcu, M., & Bekler, T. (2020). Deprem kültürü ve farkındalık çalışmaları: Şili ve Elazığ depremlerinin karşılaştırılması. *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 71-82.
- Yong, A. G., & Lemyre, L. (2019). Getting Canadians prepared for natural disasters: a multi-method analysis of risk perception, behaviors, and the social environment. *Natural Hazards*, 98, 319-341.



EXTENDED ABSTRACT

Effects of Natural Disasters on Migration: Earthquakes and Türkiye

Natural disasters, especially earthquakes, have a profound global history of causing trauma and destruction. In a highly seismic region, Turkey has endured numerous devastating earthquakes due to the complex interaction of tectonic plates. Recent events like the 1999 Gölcük earthquake and the 2023 Kahramanmaraş earthquakes have significantly impacted, resulting in loss of life, widespread damage, and forced migrations.

This study explores the relationship between earthquakes and migration within contemporary perspectives. It emphasizes the multi-dimensional nature of disasters and the role of human factors in worsening their effects. It also examines the classification of disasters, highlighting the blurred line between natural and human-induced disasters.

Understanding their dynamics and implications for migration is crucial in a world where natural and human-induced disasters occur frequently. As quintessential natural disasters, Earthquakes manifest as abrupt seismic vibrations due to fractures in the Earth's crust. Turkey, positioned within the Alp-Himalayan seismic belt, is one of the world's most earthquake-prone regions due to the convergence of tectonic plates. Throughout its history, Turkey has experienced numerous catastrophic earthquakes, resulting in casualties and severe structural damage. These seismic events have also caused psychological, sociological, and economic devastation, leading to involuntary migration.

The Kahramanmaraş Earthquakes of 2023, magnitudes of 7.7 and 7.6, surpassed previous seismic events in Turkey. These cataclysms resulted in over 50,000 casualties and extensive damage across 11 provinces. Hundreds of aftershocks further exacerbated the situation. Such disasters not only imperil physical and economic infrastructures but also trigger voluntary and involuntary internal migration within the country.

Internal displacement due to earthquakes is linked to the affected area's geographical extent and population density. The Kahramanmaraş earthquakes affected approximately 16 million people, with at least 2.7 million relocating afterwards. About 53% of internally displaced persons in the country can be attributed to natural disasters, according to the latest Global Report by the Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) and the Norwegian Refugee Council. With the increasing frequency of seismic events, the connection between natural disasters and migration is expected to gain prominence in social psychology.

Although earthquakes are often perceived as uncontrollable natural events, their consequences are intertwined with human factors. This scholarly inquiry examines the interplay between earthquakes and human migration from a contemporary social-psychological perspective, organized into three sections. The first section provides a comprehensive conceptual framework for understanding disasters and earthquakes. The second section explores the concept of migration, elucidating factors contributing to it, including natural events as triggers. The third section presents an evaluative assessment and offers recommendations to raise awareness and promote a response to this significant issue within social psychology.